

ЧИРЧИҚНИНГ ЮҚОРИ ҲАВЗАСИДА УРБАНИЗАЦИЯНИНГ ГЕОГРАФИК ВА ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АСПЕКТЛАРИ.

Умаров Санжар Зокир ўғли

Тошкент архитектура-қурилиш университети (PhD) мустақил
изланувчиси

Чирчиқ дарёси ўзининг стратегик аҳамияти билан Ўзбекистондаги энг муҳим сув манбаларига айланиб, кўп йиллар давомида ўртасида урбанизация жараёнларининг кучли таъсирига дуч келган. Урбанизациянинг ўсиши географик ўлчамда аҳоли тарқалишини, транспорт тизимларининг тараққиётини ва ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан аҳолининг турмуш даражасини ўзгартираётгани ҳудуддаги иқтисодий фаолиятни шакллантирмоқда. Чирчиқ ҳавзасида шаҳарлашув ва урбанизация жараёнларини ўрганиш Ўзбекистондаги урбанизация сиёсатининг самарадорлигини баҳолашда муҳим аҳамиятга эга.

Тадқиқотнинг мақсади — Чирчиқ ҳавзасида урбанизация жараёнларининг географик ва ижтимоий-иқтисодий таҳлилларини амалга ошириш. Шу мақсадда қуйидаги вазифалар бажарилади:

Чирчиқ ҳавзасида урбанизациянинг тарихи ва кўрсаткичларини таҳлил қилиш;

Урбанизациянинг географик хусусиятлари, яъни шаҳарлар ва қишлоқлардаги аҳоли тарқалишини ўрганиш;

Урбанизациянинг ижтимоий-иқтисодий оқибатларини, ижтимоий ва иқтисодий тенгсизликларни таҳлил қилиш;

Экологик муаммолар ва урбанизациянинг экологик таъсирини баҳолаш.

Тадқиқотда географик таҳлил, демографик статистика, иқтисодий таҳлил ва социологик сўровлардан фойдаланилди. Тадқиқот жараёнида ҳудудий ўзгаришларни аниқлаш учун спутник тасвирлари ва ГИС (геоахборот тизимлари) технологиялари, шунингдек, ишлаб чиқариш ва аҳоли маълумотлари асосида статистик таҳлиллар амалга оширилди. Қўшимча равишда, ижтимоий-иқтисодий масалаларни аниқлаш учун жамоат сўровлари ва интервьюлар ўтказилди.

Чирчиқ ҳавзасида урбанизация жараёнлари тезкорлик билан ривожланиб, асосан транспорт ва коммуникация тўсиқларининг яхшиланиши орқали шаҳарлар орасидаги алоқа мустаҳкамланмоқда. Тошкент шаҳрига яқинлашиш, қишлоқларнинг шаҳарларга айланиши жараёни ўз таъсирини кўрсатмоқда. Ҳудудда 2000-2020

йиллар давомида аҳоли сони кескин ошган, шаҳарлашиш даражаси 40% га етган. Шу билан бирга, кичик шаҳарлар ва қишлоқларда аҳоли жиҳатидан миграция фаоллашган.

Урбанизациянинг ижтимоий-иқтисодий оқибатлари иқтисодий ўсиш ва аҳоли турмуш даражасига бўлган таъсирни ўз ичига олади. Урбанизациянинг юқори даражаси ишсизликнинг ошишига сабаб бўлади, бу эса, миграция жараёнини тезлаштиришга ва аҳолининг ижтимоий-иқтисодий ҳолатини ўзгартиришга олиб келади. Миграциянинг асосий сабаблари иш топиш ва кўпроқ хизматлар ва таълимга етарли қолиш орзуси. Шу билан бирга, урбанизациянинг ижтимоий тажрибаси янги бизнес имкониятлари, хизмат кўрсатиш ва саноатнинг ривожланишини рўйхатга олади.

Шаҳарлар ва аҳоли марказларининг кенгайиши экосистемага жиддий таъсир кўрсатади. Чирчиқ ҳавзасида сув таъминоти ва экологик мувозанатни сақлаш муаммоларга олиб келган. Урбанизация жараёнларининг диққатга сазовор жиҳати сув ресурсларини самарали бошқариш, хусусан, сувни тежаш ва ёнғин хавфларини камайтириш учун ҳудудий ҳолатни қайта баҳолаш керак. Ҳудуддаги замонавий қўшни шаҳарлар ва ишлаб чиқариш марказларининг экологияга бўлган таъсири диққатга сазовор.

Транспорт тизимининг ривожланиши, йўллар, кўприклар ва темир йўлларининг янги қурилиши урбанизациянинг муҳим жиҳатларидан ҳисобланади. Чирчиқнинг юқори ҳавзасида жойлашган шаҳарларнинг узок масофага тарқалишини енгиллаштириш учун янги транспорт инфратузилмаси талаб этилмоқда. Бундан ташқари, ёрдамчи аҳоли пунктларидаги иқтисодий фаолият кўрсаткичлари ҳам ошиб боради.

Чирчиқнинг юқори ҳавзасида урбанизация жараёнлари иқтисодий ривожланиш ва ижтимоий турмуш даражасининг ўзгаришига таъсир кўрсатмоқда. Урбанизациянинг географик ва ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлари одамлар ҳаётидаги барқарорликка, шунингдек, экологик муаммоларга эътиборни кучайтиришни талаб қилади. Барқарор урбанизацияни таъминлаш учун ҳудудий инфратузилма ва экологик муҳофаза тизимларига катта аҳамият бериш керак. Шунингдек, шаҳарларнинг ривожланишини назорат қилиш ва ижтимоий-иқтисодий барқарорликни таъминлаш учун ҳар томонлама стратегик ёндашувлар талаб қилинади.